

International Journal of Languages' Education and Teaching

ISSN: 2198 - 4999, Doi Number: 10.18298/ijlet.642

Year 4, Issue 2, December 2016, p. 151-163

A DESCRIPTIVE STUDY ON THE GRADUATE THESES IN TRANSLATION STUDIES DISCIPLINE

Hüseyin ERSOY¹ & Halil İbrahim BALKUL²

ABSTRACT

Translation is an important shareholder of today's communication society and became an independent academic discipline in the name of "translation studies" at the end of the 20th century. Graduate theses are undoubtedly one of the agents playing a significant role in the development of this namely young academic discipline. In the present study, the graduate theses prepared in the field of translation studies in Turkey until 2016 were examined by using document analysis method with a descriptive point of view. The graduate theses about translation field which were prepared in other departments rather than translation studies departments were not included in the current research. The graduate theses being the research object of this study were obtained from the website of National Theses Center which is a branch of Turkish Higher Education Council. A content analysis of the aforementioned theses was conducted with the following variables in mind: academic level of the theses, the completion year of the theses, the main and sub-branches of the theses in translation studies and data collection methods used in the theses. The obtained findings reveal that the graduate theses generally focus on similar research areas and methodologies. In this way, some suggestions were presented to the young scholars of translation studies who are willing to pursue a career in this discipline by indicating research gaps of the field and some research topics which might inspire authentic research in the field were stressed.

Key Words: Research in translation studies, graduate theses, content analysis, document review, translator education.

ÇEVİRİBİLİM ALANINDAKİ LİSANSÜSTÜ TEZLER ÜZERİNE BETİMLEYİCİ BİR ÇALIŞMA

ÖZET

Çeviri günümüz iletişim toplumunun önemli bir paydaşdır ve 20. yüzyılın sonlarında "çeviribilim" adıyla özerk bir bilim dalı hâline gelmiştir. Lisansüstü tez çalışmaları, şüphesiz bu genç bilim dalının gelişmesinde önemli rol oynayan etmenlerden biridir. Bu çalışmada, Türkiye'de 2016 yılına kadar hazırlanan çeviribilim alanındaki lisansüstü tezler betimleyici bir anlayışla, doküman inceleme araştırma yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Çeviribilim bölümleri dışında çeviri alanıyla ilgili farklı bölümlerde hazırlanan lisansüstü çalışmalar bu araştırmanın kapsamına alınmamıştır. Çalışmamızın araştırma nesnesi olan lisansüstü tezlere, YÖK'e bağlı Ulusal Tez Merkezinin web sitesinden erişilmiştir. Bu tezler; lisansüstü akademik düzeyleri, tamamlanma yılları, çeviribilim alanındaki genel ve özel konuları ve kullandıkları veri toplama yöntemleri gibi değişkenler ile içerik analizine tâbi tutulmuştur. Elde edilen bulgular, çeviribilim alanındaki lisansüstü çalışmaların genelde belirli başlı konu ve araştırma yöntemleriyle hazırlandığını göstermektedir. Böylelikle alandaki araştırma boşlukları tespit edilip, alanda lisansüstü çalışma yapmayı hedefleyen genç bilim insanlarına tavsiyelerde bulunulmuş ve alana özgün çalışmalar kazandıracak araştırma konuları vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çeviribilimde araştırma, lisansüstü tezler, içerik analizi, doküman inceleme, çeviri eğitimi.

---

¹ Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Çeviribilim Bölümü.

² Okt. Dr., Sakarya Üniversitesi, Yabancı Diller Bölüm Başkanlığı.

1. Giriş

Türkiye’de çeviri eğitimi akademik anlamda 1980’li yılların ortasında Hacettepe ve Boğaziçi üniversitelerinde İngilizce mütercim-tercümanlık bölümlerinin açılmasıyla başlamıştır. Günümüzde ise, gerek devlet üniversitelerinde gerekse vakıf üniversitelerinde çok farklı yabancı dil seçenekleri ile faaliyet gösteren çeviri bölümleri bulunmaktadır. Uluslararası çeviribilim literatüründe olduğu gibi, ülkemizde de çeviri eğitiminin gerçek manada lisansüstü çalışmalar vermesi; çeviribilimin dil eğitimi, dilbilim ve edebiyat alanlarının etkisinden kurtulup, kendisini bağımsız bir disiplin olarak ilan etmesiyle eş zamanlı olarak gerçekleşmiştir. Şüphesiz bu süre zarfında ve günümüzde, farklı disiplinlerde çeviri olgusunu değişik yönleriyle irdeleyen lisansüstü çalışmalar gerçekleşmiştir. Bu çalışmada ise, sadece çeviribilim ya da mütercim-tercümanlık ana bilim dallarında hazırlanan lisansüstü çalışmalara yer verilecektir. Türkiye’de 2016-2017 akademik yılı verileri göz önünde tutulduğunda, farklı yabancı dil seçenekleri ile çeviribilim alanında yüksek lisans eğitimi veren toplam 13 üniversite bulunurken, alanda aktif olarak doktora eğitimi veren sadece 6 üniversite bulunmaktadır. Karşımıza çıkan bu tablo, lisansüstü eğitim bağlamında çeviribilim disiplininin ülkemizde henüz gelişim evresinde olduğunu göstermektedir.

Bu çalışma, Türkiye’de 2016 yılına kadar çeviribilim alanında lisansüstü düzeyde hazırlanan tezlerin farklı parametreler ışığında incelenmesini ve bunun sonucunda akademik düzeyde çeviribilim araştırmalarının hangi eğilimde olduğunu saptamayı hedeflemektedir. Ayrıca, bu çalışma ile birlikte ileriki dönemlerde çeviribilim alanında lisansüstü tez araştırmalarına yoğunlaşacak olan genç akademisyenlere alanın ülkemizdeki araştırma boşlukları gösterilecek olup, bizim bakış açımızdan alanda ele alınması gereken konu ya da konulara değinilecektir.

Ülkemizdeki çeviribilim literatürü incelendiğinde, çeviri eğitimi ve çeviri eğitimi veren kurumları farklı bakış açılarıyla inceleyen çalışmalara rastlanılmaktadır. Balkul (2015) ülkemizdeki çeviri eğitimi veren lisans programlarının ders izlencelerini çeviri teknolojileri bağlamında incelemiş ve çeviri teknolojileri üst alanına dâhil olan dersleri tespit edip, bu derslerin içerik ve öğretimine dair tavsiyeler sunmuştur. Akalın ve Gündoğdu (2010) ise, lisans düzeyinde eğitim veren çeviri bölümlerinin izlencelerindeki dersleri genel manada çeviri edincinin hangi alt alanına dâhil olduğu konusunda sorgulamışlardır.

Ülkemizde hazırlanan lisansüstü tezleri farklı değişkenler çerçevesinde inceleyen bir dizi araştırma mevcuttur. Ahi ve Kıldan (2013), doküman inceleme yöntemiyle sürdürdükleri araştırmalarında Türkiye’de okul öncesi eğitimi alanında hazırlanan lisansüstü tezleri, kendilerinin tasarladıkları tez inceleme formundaki araştırma soruları kapsamında incelemişlerdir. Şahin ve diğerleri (2013) ise, sınıf öğretmenliği eğitimi alanında yazılan tezleri toplam 18 adet farklı kriter çerçevesinde sorgulamış ve alana dair önemli tespitlerde bulunmuşlardır. Tarman, Acun ve Yüksel (2010) içerik analizi yöntemini benimsedikleri araştırmalarında, sosyal bilgiler eğitimi alanında hazırlanan toplam 329 adet lisansüstü tezi; ağırlık verdikleri konulara, hazırlanma yıllarına, üniversitelere ve kullandıkları araştırma tekniklerine göre gruplandırarak incelemişlerdir. Araştırmaları neticesinde ulaştıkları durum tespiti sonrasında, sosyal bilgiler alanında farklı düşünme yolları ve araştırma

konuları üzerinde durularak alanın geliştirilmesi ve alandaki araştırmacıların daha özgün konulara yönlendirilmesinin gerekliliğini vurgulamışlardır.

Türkiye’de çeviribilim bölümlerindeki lisansüstü tezlerin incelendiği yalnızca bir araştırmaya rastlanmaktadır. Yazıcı (2007) bu alandaki çalışmasında, ilk önce disiplinlerarasılık kavramı üzerinde durmuş, buna bağlı olarak çeviribilimin öteki bilim dallarıyla birincil ve ikincil ilişkilerini tartışmıştır. Bu bağlamda, İstanbul Üniversitesi çeviribilim bölümünde 1985 ve 2006 yılları arasında hazırlanan tezlerden bir araştırma modeli geliştirerek bu araştırmaların çeviribilimin özgüllüğüne katkılarını irdelemiştir. Rastgele toplam 20 adet yüksek lisans tezinin incelenmesi farklı amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilmiştir fakat burada bizim çalışmamızla paralellik taşıyan bölümler üzerinde durulacaktır. Elde edilen veriler neticesinde; edebiyat eserleri çevirisine ilişkin 7 adet tez, kuramsal alana ait 4 adet tez, çeviri eğitimine ait 3 adet tez, özel (uzmanlık) alan metin çevirilerine ait 4 adet tez, çeviri eleştirisine ait 1 ve sözlü çeviri alanına ait 1 adet tez bulunmuştur. Yazar ayrıca, bu tezlerin temel aldıkları bilimsel araştırma yöntemlerini de incelemiş ve sonuç olarak toplam 10 adet yüksek lisans tezinin bulgularını bir araştırma modelini benimsediğini, 6 adet tezin nedensel bir yöntem kullandığını ve son olarak 4 adet tezin ise yorumlayıcı bir yöntem temel alarak araştırma sahasına girdiğini dile getirmiştir. Son olarak ifade etmek istediğimiz araştırma bulgusunda ise yazar, tezlerin hangi konu alanından yola çıktığını sorgulamaktadır. Buna göre tezlerin; %30’ u edebiyat, %10’u dilbilim, % 25’ i çeviribilim ve % 35’i ise hukuk, tıp, iktisat gibi yerleşmiş bilim dallarından yola çıkılarak hazırlanmıştır.

Çalışmamızda, Türkiye’deki çeviri eğitimini lisansüstü tez araştırmaları bağlamında ele alan giriş bölümü sonrasında çalışmanın izlediği yöntem üzerinde durulacaktır. Araştırmanın üçüncü bölümünde ise, elde edilen veriler sonucunda ulaşılan bulgular ve bu bulgular üzerine temellendirilen değerlendirmeler sunulacaktır. Çalışmanın son bölümü ise, araştırma sonuçlarını ve konu üzerine ileride yapılması muhtemel akademik çalışmaların değinmesi gereken sorunsalları belirtmektedir.

2. Yöntem

Betimleyici bir karakterde olan bu çalışmanın asıl araştırma yöntemi, nicel araştırma yöntemleri içerisinde oldukça sık kullanılan doküman inceleme yöntemine dayanmaktadır. Türkiye’de lisansüstü çalışmaların kayıt altına alındığı en güvenilir kaynak olan YÖK’ün veri tabanındaki veriler, bu araştırmanın temelini oluşturmaktadır. Öncelikle YÖK’ün tez merkezine ait web sitesine³ girilip, var olan tezler arasında çeviribilim alanında hazırlanmış tezler tespit edilmiştir. Şüphesiz bu noktada detaylı arama seçeneği kullanılıp, sadece ilgili ana bilim dallarında hazırlanan çalışmalar bu araştırmaya dâhil edilmiştir. Bununla birlikte, “çeviri” sözcüğü temel alınıp yapılan aramalar neticesinde ülkemizde farklı ana bilim dallarında çeviri alanıyla bir şekilde ilintili olan farklı lisansüstü tezlere de rastlanılmış ama bu araştırmanın sınırlılıkları dâhilinde bu çalışmalar devre dışı bırakılmıştır. Fakat bu çalışmaların da çeviribilim literatüründe yapılacak diğer araştırmalara konu edilmesi farklı sonuçların elde edilmesi bakımından yararlı olacaktır.

³ <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> (Erişim tarihleri 11.03.2016- 10.09.2016)

Lisansüstü çalışmaların değerlendirilmesi sürecine geçilmeden önce yazarların karşılaştıkları en büyük sorunlardan birisi, ulusal tez merkezinde yer alan tezlerin tam metinlerinin okuyuculara kısıtlanması olmuştur. Bazı tezler tam metin olarak erişime açılırken, bazı tezler ise sadece özet metin olarak veri tabanına kaydedilmiştir. Her ne kadar akademisyenlerin çalışmalarını belirli bir süre erişime kısıtlama konusunda YÖK tarafından bir izin verildiyse de, akademik çalışmaların ülkemizin bilim insanlarına ve bilim dünyasına hizmet etme amaçlı oluşturuldukları düşüncesiyle hareket edilecek olunursa, bu şekildeki uzun süreli kısıtlamaları doğru bulmadığımızı beyan etmek isteriz.

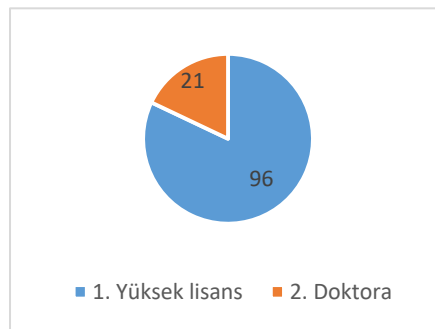
Bu araştırmanın amaçları doğrultusunda, lisansüstü tezler incelenirken şu kriterler göz önünde bulundurulmuştur: a) tezin akademik düzeyi (yüksek lisans – doktora), b) tezin tamamlanma yılı, c) tezin ana çalışma alanı (yazılı çeviri- sözlü çeviri), d) tezin çeviribilim alanındaki araştırma konusu ve e) tezin bilimsel araştırma yöntemi (teorik, betimleyici, ampirik). Bu kısıtlar kapsamında tasnif edilen tezler, öncelikli olarak nicel bağlamda sayısal olarak belirlenmiş ve sonrasında nitel olarak farklı açılardan değişik parametreler ışığında birbirileri ile karşılaştırılmıştır. Özellikle bu incelemeler esnasında, ülkemizdeki lisansüstü çalışmalar dünya gerçekleri ve küresel bağlamda çeviri dünyasında gerçekleşen akademik ve mesleki değişimler ışığında da irdelenmiştir.

Tezlerin çeviribilim alanındaki konularının belirlenmesi süreci, yazarlar açısından zorluk yaşanan bir zaman dilimi olmuştur. Bu bağlamda; Holmes (1988), Munday (2001) ve Yazıcı (2011)'nin çalışmaları incelenmiş fakat çeviribilimdeki araştırma konularının son yıllardaki gelişmelerle birlikte yukarıda adı geçen eserlerdeki konulardan daha kapsamlı bir konuma geldiği tespit edilmiştir. Böylelikle, yazarlar mümkün olduğunca alandaki araştırma konularını genel başlıklar halinde tutmaya çalışmış ama özel konuları da sınıflandırmanın içerisine dâhil etmişlerdir.

3. Bulgular ve Yorumlar

3.1. Lisansüstü Tezlerin Akademik Düzeyi

Şekil 1: Lisansüstü Tezlerin Akademik Düzeyi

Yukarıda sunulan Şekil 1, ülkemizde 2016 yılına kadar tamamlanan toplam 117 adet lisansüstü çalışmanın akademik düzeyini göstermektedir. Şekil 1 'den de anlaşılacağı üzere, ülkemizdeki çeviribilim bölümlerinde hazırlanan lisansüstü tezlerin büyük bir bölümünü yüksek lisans tezleri oluşturmaktadır. Şüphesiz çeviribilimin ülkemizde bağımsız bir disiplin olarak kendini daha yeni kabul ettirmesi, bu alandaki doktora çalışmalarının sınırlı sayıda olmasındaki en büyük faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir yandan ise, çeviribilim alanında doktora eğitimi veren üniversitelerin sayısının oldukça sınırlı olması da bu bağlamda ele alınması gereken önemli bir parametredir. Doktora düzeyindeki çalışmaların özellikle son yıllarda artış göstermesi, bu alanda görev yapacak nitelikli öğretim üyelerinin yetişmesinde ve alanın akademik düzlemde kendisinden daha fazla söz ettirmeye başlamasında çok önemli bir rol oynayacağı kanısındayız. Doktora çalışmalarının sayıca azlığının ve yüksek lisans çalışmalarının ise çokluğunun bir başka nedeninin ise, ilgili programların süreleriyle de ilgili olduğu söylenebilir. Bilindiği üzere, doktora çalışmaları yüksek lisans çalışmalarının en az iki katı kadar sürede tamamlanabilmektedir. Dolayısıyla yüksek lisans tezlerinin sayıca fazlalığı bu durumdan da kaynaklanabilir.

3.2. Lisansüstü Tezlerin Hazırlanma Yılları

YÖK ulusal tez merkezinin verilerine göre, çeviribilim ya da mütercim-tercümanlık ana bilim dalları anahtar kelimeler olarak araştırma yapıldığında alandaki lisansüstü çalışmaların ilkine 1995 yılında rastlanılmaktadır. Bu çalışma Elçin Sipahioğlu tarafından hazırlanan yazılı çeviri genel alanındaki yüksek lisans tezidir. Muhakkak bu tarihten önce de çeviri alanında tez araştırmaları gerçekleştirilmiştir fakat bu çalışmalar araştırmamız kapsamına alınmamıştır. Tez çalışmalarının gerçekleştirildiği yıllara niceliksel olarak bakıldığında, 2015 yılı toplam 24 adet lisansüstü tez çalışmasıyla birlikte alanda en çok tez üretilen yıl olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sayısal veri de, son yıllarda alandaki lisansüstü araştırmaların arttığını göstermektedir. Tez araştırmalarının tamamlandığı yıllara göre konu bakımından bir değerlendirme yapmak mümkün olmamıştır. Çünkü çeviribilim alanının belirli araştırma konularında, birbirileri ile istatistiki olarak anlam taşıyan ve aynı yıllarda gerçekleştirilen çalışmalar tespit edilememiştir. Fakat özellikle son yıllarda çeviri ideolojisi, çeviri sosyolojisi ve çeviride kültür aktarımı gibi konulardaki çalışmaların ön plana çıktığı görülmektedir. Gerek çeviribilim alanındaki paradigma değişiminin gerekse alandaki uluslararası çalışmalardaki araştırma zenginliğinin, yukarıda adı geçen konular üzerine hazırlanan tezlerin artmasının başlıca nedenleri arasında olduğu düşünülebilir.

3.3. Lisansüstü Tezlerin Çeviribilim Alanındaki Temel Alanları

Araştırma bulgularının en önemli çıktıları arasında sayılabilecek bir sonuç, alandaki lisansüstü tezlerin büyük bir bölümünün yazılı çeviri alanına dâhil olmasıdır. Karşımıza çıkan tabloda, 114 adet tezin yazılı çeviri alanıyla ilgili olduğu ve sadece 4 adet tezin sözlü çeviri alanında gerçekleştiği görülmektedir. Bu 4 adet tezin ise, ikisi yüksek lisans ikisi de doktora düzeyinde hazırlanmış çalışmalardır. Bilhassa lisans düzeyinde ciddi manada bir uzmanlaşmanın sağlanmadığı sözlü çeviri alanında, lisansüstü çalışmaların da bu denli az sayıda olması çok şaşırtıcı bir sonuç olarak karşımıza çıkmamaktadır. 2016 yılında ülkemizde aktif olarak sözlü çeviri alanında doktora eğitimi veren bir program bulunmamasıyla birlikte, bu alanda yüksek lisans eğitimi veren sadece 3 adet üniversite⁴ bulunmaktadır. Özellikle bu üniversitelerin büyük şehirlerde yer alması ve ülkenin diğer bölgelerine yayılamaması da alandaki lisansüstü tezlerin

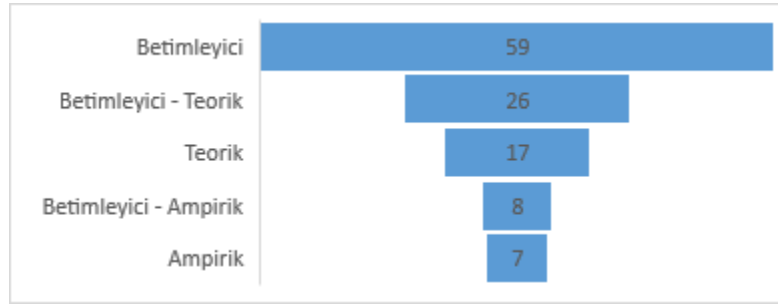
⁴ Boğaziçi Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi

kısıtlı sayıda olmasındaki önemli faktörlerden biridir. Ersoy (2012: 107) ise bunun diğer bir nedenin, çeviribilim alanının araştırma alanlarından olduğunu iddia ettiği sözlü çeviri etkinliğini yeterli seviyede kendi kapsama alanına dâhil edememiş olmasından kaynaklandığını söylemektedir. Hâlbuki uluslararası ilişkilerin en üst düzeyde olduğu 21. yüzyılda, belki de hiç olmadığı kadar nitelikli ve donanımlı sözlü çevirmenlere ve bu tercümanları yetiştirecek olan bilim insanlarına ihtiyaç duymaktayız.

3.4. Lisansüstü Tezlerin Kullandığı Bilimsel Araştırma Yöntemleri

Genç bir disiplin olan çeviribilim alanında gerçekleştirilen çalışmaların kullandığı veri toplama yöntemleri ya da diğer bir tabir ile çalışma yöntemleri, bizlere şüphesiz çalışmaların yapıldığı ülkedeki bilimsel alanın gelişim düzeyi ile ilgili önemli ipuçları sağlamaktadır. Aşağıdaki Şekil 2, bu konudaki analizlerin sonuçlarını göstermektedir.

Şekil 2: Lisansüstü Tezlerin Kullandığı Bilimsel Araştırma Yöntemleri

Gerçekleştirilen analizler sonucunda, Türkiye'deki çeviribilim bölümlerinde hazırlanan lisansüstü tezlerin büyük bölümünün betimleyici çalışma modelini esas aldığı görülmektedir. Bilhassa araştırmamızın bu safhasındaki analizlerde oldukça titiz davranılmıştır. Çünkü araştırma ve veri toplama yöntemi ne olursa olsun, tüm akademik çalışmaların kuramsal bir alt yapısı vardır ve bu durum hazırlanan tezlerin salt teorik çalışmalar olduğunu göstermez. Bununla birlikte, araştırma modeli olarak betimleyici ya da ampirik veri toplama yöntemlerini seçmeyip, teorik düzlemde çalışma gerçekleştiren hatırı sayılır oranda tez karşımıza çıkmaktadır.

Özellikle çeviribilim alanında var olan çalışmaların değişik yönleriyle betimlenip kuramsal alana veri sağlamayı hedefleyen betimleyici çalışmalardan ve aynı zamanda farklı veri toplama yöntemleriyle ampirik sonuçlar elde etmeyi hedefleyen ampirik çalışmalardan istenilen düzeyde faydalanılmaması, üzerinde durulup düşünülmesi gereken bir durum tespitidir. Muhakkak bazı çalışmalar konuları gereği teorik düzlemde gerçekleştirilmesi gereken araştırmalardır, fakat betimleyici ve ampirik saha araştırmaları ile desteklenmeleri bu çalışmaları daha güçlü kılacaktır. Toury (1995) ve Pym (2010), çeviribilim alanındaki çalışmaların ve araştırmaların ampirik veriler elde etmek suretiyle daha güçlü olacağını ve böylelikle kuramsal alana ayağı yere basan sağlam veriler aktarılmasının mümkün olacağını vurgulamaktadırlar. Neunzig (2011) ise, çeviribilim alanında gerçekleştirilecek olan ampirik çalışmaların hangi yöntemsel kıstasları benimsemesi gerektiğini ayrıntılı ve açıklayıcı bir biçimde ele almaktadır.

Türkiye'de çeviribilim alanındaki ampirik tezlerin ilk örneklerine 2008 yılında rastlanılmakta ve günümüze doğru bu sayının artmakta olduğu görülmektedir. Fakat sayıca betimleyici ve teorik

çalışmaların üstünlüğü açık ara görülmektedir. Bu noktada, çeviribilim lisansüstü programlarında araştırma yöntemleri derslerinin daha yeni yeni işlevsel olarak izlenelere dâhil edilmesinin önemli olduğu kanısındayız. Çünkü ampirik çalışmalar beraberlerinde ciddi manada bir istatistik bilgisi ve araştırma yöntemleri pratiği gerektirmektedir. Teorik ve betimleyici çalışma modellerinin daha bilindik ve aşina modeller olması, bu modellerle hazırlanmış tezlerin sayısının fazla olmasını da doğal olarak beraberinde getirmektedir.

3.5. Lisansüstü Tezlerin Çeviribilim Alanındaki Konu(m)ları

Araştırmanın bu bölümünde, ülkemizdeki çeviribilim bölümlerinde hazırlanan lisansüstü tezlerin çeviribilimin hangi araştırma alanına dâhil oldukları sorgulanmaktadır ve Tablo 1, bu bağlamda elde edilen sonuçları göstermektedir.

Tablo 1: Lisansüstü Tezlerin Çeviribilim Alanındaki Konu(m)ları

Araştırma Alanı	Alandaki Tez Sayısı
Edebiyat çevirileri incelemeleri	38
Uzmanlık alan çevirileri incelemesi	18
Çeviride ideoloji	14
Çeviride kültür aktarımı	11
Çeviri kuramları (paradigma değişimi ve disiplinlerarasılık)	10
Çeviri sosyolojisi	9
Çeviri eğitimi	8
Çeviride cinsiyet araştırmaları	7
Görsel-işitsel metin çevirileri incelemesi (altyazı, dublaj)	7
Çevirmenlik mesleği ve çevirmenlerin sorunları	5
Çeviri teknolojileri, yerelleştirme	4
Çeviri politikaları, çeviride sansür	4
Çeviri tarihi	4
Çeviri eleştirisi (kuramsal bağlamda)	3
Toplum çevirmenliği	3
İşaret dili çevirmenliği	1
Konferans çevirmenliği	1
Çeviride etik	1

Elde edilen sonuçlara bakıldığında, edebiyat eserleri çevirilerinin incelenmesinin alanda en çok çalışılan konuların başında geldiği görülmektedir. Bu bulguya paralel olarak, araştırmanın bir önceki bölümünde betimleyici araştırma modelinin ülkemizdeki lisansüstü çalışmalarda en fazla tercih edilen araştırma yöntemi olduğu tespit edilmişti. Doğal olarak edebiyat eserlerinin çevirilerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi, betimleyici bir araştırma modelini

gerektirmektedir. Fakat burada asıl üzerinde durmak istediğimiz nokta, niçin ülkemizde edebi çeviri alanındaki tezlerin diğer çalışma alanlarına oranla sayıca fazla olduğudur. Elde edilen bulgu; bilhassa günümüzde teknik çevirilerin çeviri sektöründe daha fazla bir payının olması, yerleştirme işlemlerinin çeviri dünyasındaki payının gün geçtikçe katlanarak artması⁵ ve edebi çevirilerin genelde belirli başlı çevirmenlere özgü bir uğraş şeklinde algılanıp, bu sektörün geçmişe nazaran çeviri dünyasındaki payının küçülmesi durumu ile çelişmektedir.

Hâlbuki dış koşulların değişmesi dikkate alındığında, lisansüstü tez araştırmalarının daha çok teknoloji ve küreselleşme (görsel-işitsel metin çevirileri incelemesi), çeviri teknolojileri, yerleştirme, konferans çevirmenliği ve işaret dili çevirmenliği gibi kapsamlı alanlarda ve bu alanların etkilediği alt kümelerde (çevirmenlik mesleği ve çevirmenlerin sorunları, toplum çevirmenliği) yoğunlaşması beklenirdi⁶. Araştırmamız neticesinde böyle bir tablo karşısında vardığımız yargı ise, ancak edebi çeviri eserlerin akademik düzlemde bu denli yoğun olarak incelenmesinin arkasındaki en önemli etmenin, elde var olan hazır bir kaynak olması gerçeği ile açıklanabilir. Elbette varılan bu yargı bu alandaki çalışmaların başarılarına gölge düşürme amacı gütmemektedir, fakat ampirik çalışmaların beraberinde getirdiği araştırma uğraşları ile kıyaslandığında edebi eserlerin hazır veri olarak incelenmesi bu alandaki tezlerin sayısının fazla olmasında önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Edebi eser çevirilerinin yoğun biçimde lisansüstü tezlerde incelenmesindeki diğer önemli bir etmen ise, bazı çeviribilim bölümlerinde görevli öğretim üyelerinin edebiyat kökenli hocalar olması ve doğal olarak lisansüstü öğrencilerini kendilerinin uzman oldukları bu alana yönlendirmeleri gerçeği ile açıklanabilir.

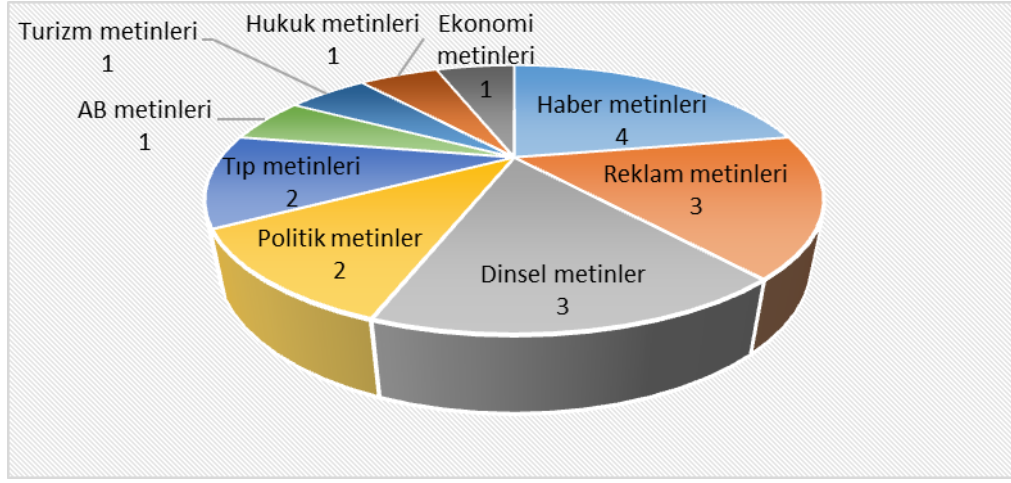
Tablo 1'e bakıldığında lisansüstü tez çalışmalarında en fazla çalışılan ikinci konu ise, uzmanlık alan çevirilerinin incelenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çeviri eğitimi esnasında özellikle üzerinde durulan bir konu olan alan uzmanlaşması neticesinde geliştiğini düşündüğümüz uzmanlık alan çevirilerine olan bu ilginin, lisansüstü düzeyde bu denli yüksek bir oranda temsil edilmesini olumlu görmekteyiz. Uzmanlık alan çevirisi ya da uzmanlık alan metinleri dediğimizde karşımıza çok yönlü kavramlar çıkmaktadır. Ülkemizde toplam 18 adet çalışmaya konu olan bu geniş terimin alt dalları da, lisansüstü tezlerde ele alınmaları bakımından çalışmamız bünyesinde tespit edilmiş ve elde edilen sonuçlar Şekil 3'de sunulmuştur.

⁵ Freigang ve Schmitz yerleştirme çevirisi sektöründe çok kapsamlı ve çok hızlı bir büyümenin olduğunu, buna istinaden de acilen yerleştirme çevirmenlerine ihtiyacın olduğunu söylemektedirler (Freigang ve Schmitz, 2002: 248).

⁶ Yerleştirme alanındaki muazzam büyümeye karşılık, çeviri alanında bu alanla ilgili yapılan bilimsel çalışmaların adeta yok denecek kadar az olması, gelecekte bu konuda çeviribilimciler için problem oluşturabilir. Çünkü çeviribilimcilerin eksik bıraktığı bilimsel çalışma alanlarını bilişim alanı uzmanları ve diğer yakın alan uzmanları doldurabilir. Bu durum ise, gelecekte çeviri etkinliği alanında önemli bir yeri olacak olan yerleştirme çevirisi alanında çeviribilimcilerin dışındaki uzmanların söz sahibi olabileceği gibi bir gelişmeyi beraberinde getirebilir. Böyle bir senaryo ise, yerleştirme çevirisinin çeviribilimcilerin kontrolünden çıkması anlamına gelebilir.

Şekil 3: Lisansüstü Tezlerdeki Uzmanlık Alanı Metin Türleri

Şekil 3 incelendiğinde, lisansüstü tez araştırmalarında oldukça farklı alanlarda uzmanlaşma yönüne gidildiği görülmektedir. Açıkçası böyle bir sonucu olumlu bulmaktayız çünkü belirli başlı uzmanlık alanlarına yoğunlaşan ilginin, diğer uzmanlık alanları çevirilerine olan ilgiyi azaltacağı kanaatini taşımaktayız. Karşımıza çıkan tabloda, haber metinleri çevirilerinin gerek gündemde daha sık yer alması gerekse bu alanda farklı disiplinlerin de bu konuya odaklanmasının büyük bir etkisi olduğu kanısı ağır basmaktadır. Diğer bir yandan ise, çeviri eğitiminde birçok üniversitede uzmanlık alan eğitimi olarak sunulan hukuk ve ekonomi metinleri çevirilerine olan ilginin kısmen daha az olması üzerinde durulması gereken ve bu alanda çalışma yapılmasını zaruri hale koyan bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, uzmanlık alanı metinleri incelemelerinin (aynen edebiyat metni incelemeleri gibi), çeviri etkinliğinin mikro alanıyla (yani iç boyutla) ilgili olması, çeviri etkinliğinin dış boyutuyla ilgili araştırmalara katkı sağlayamama gerçeğini değiştirmeyecektir. Gerek uzmanlık alanları metinleri incelemeleri gerekse edebiyat metni incelemelerinin çokluğu, çeviribilim alanında daha çok iç boyuta odaklanıldığını, çeviri etkinliğinin dış boyutuyla (makro alan) ilgiliyse çalışmaların eksik bırakıldığının göstergesi olarak görülmelidir.

Çalışmamızın sınırlılıkları dâhilinde Tablo 1'deki her konu üzerinde yoğunlaşmak mümkün olmayacaktır fakat bizim bakış açımıza göre son yıllarda çeviri alanında gerçekleşen yenilikler ve çeviri alanının sorunları bakımından çevirmenlik mesleği ve çevirmenlerin sorunların ele alan çalışmaların sayısının oldukça sınırlı olması bu alanda araştırma yapılması gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Ersoy ve Odacıoğlu (2014) bu bağlamda ülkemizdeki serbest çevirmenlerin yaşadıkları sıkıntılara değinmişler ve "proz.com" internet sitesine kayıtlı, Türkiye'de yaşayan veya Türk vatandaşı serbest çevirmenlerin paylaştığı konular üzerinden çevirmenlik mesleğinin sorunlarını irdelemişlerdir. Gerek yukarıda adı geçen çalışma gerekse bu alanda ülkemizde hazırlanan toplam 5 adet lisansüstü araştırma örneği, çevirmenlik mesleğinin gelişimi ve çevirmenlerin yaşadıkları zorlukların saptanması ve bunlara çözüm önerilerinin sunulması

konusunda oldukça kıymetlidir ve bu alanda ülkemizde bir akademik araştırma boşluğunun olduğunu göstermektedir.

Tablo 1'e geri dönüldüğünde, üzerinde durmak istediğimi diğer bir araştırma alanı boşluğu ise, çeviri teknolojileri ve yerleştirme alanıyla ilgilidir. Gerek küresel bağlamda gerekse ulusal platformda ekonomik ve siyasi ilişkilerin yoğunluk kazandığı günümüzde tercüme edilmesi gereken metinlerin çokluğu, doğal olarak çeviri teknolojilerinin kullanımını bir tercih meselesinin çok daha ötesine taşımıştır. Profesyonel çeviri dünyasında bu denli önem kazanan çeviri teknolojileri ve Pym (2009) tarafından çeviribilim alanında yeni bir paradigma olarak kabul edilen yerleştirme alanında ülkemizde sadece 4 adet lisansüstü çalışmanın gerçekleştirilmesi yine üzerinde durulması gereken bir konudur. Bize göre, akademik veriler ışığında gerek kuramsal gerekse ampirik verilerle desteklenmeyen çeviri teknolojileri alanının sağlam bir düzlemde gelişme kaydetmesi mümkün görünmemektedir.

Türkiye'de lisansüstü çeviribilim araştırmalarında ihmal edildiğini düşündüğümüz bir diğer alan da toplum çevirmenliği alanıdır. Son yıllarda uluslararası literatürde üzerinde oldukça fazla durulan bu alan üzerine daha kapsamlı çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Bilhassa Türkiye'nin ama tüm dünyanın karşı karşıya kaldığı mülteci krizi sonrasında ülkemiz için bu araştırma konusu daha fazla önem arz etmektedir. Türkiye'de geçici olarak misafir edilen ve birçoğu yeterli düzeyde Türkçe bilmeyen bu insanlara yönelik sunulan çeviri hizmetleri farklı bakış açılarıyla incelenebilir. İlaveten, dünyanın farklı bölgelerinde mültecilere sunulan yazılı ve sözlü çeviri hizmetleri ile ülkemizdeki bu hizmetlerin kıyaslaması yapılabilir.

Tablo 1'e bakıldığında dile getirilmesi gereken diğer bir alan ise, çeviri eğitimi alanıdır. Dış koşulların bu kadar hızlı değiştiği (politik, ekonomik, bilimsel, teknolojik) ve bu değişime paralel olarak her alanı da değiştirme yönünde etkilediği düşünülecek olursa, çeviri eğitimiyle ilgili çalışmaların sürekli güncellemeler sağlayacak sayıda olup alandaki araştırmalara öncülük etmesi gerektiğini düşünüyoruz. Ancak metin incelemeleri sayısı ile karşılaştırıldığında, bu sayının çok yetersiz olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bir ülkede çeviri sektörünün ya da mekanizmasının işlevsel ve sorunsuz bir şekilde yürümesinin o ülkeye kazandırdığı katma değer herkesçe bilinmektedir. Ülkemizde böyle işlevsel bir çeviri mekanizmasının oluşturulmasında çeviri eğitimi alanında yapılacak araştırmaların önemli olduğu gerçeğinden hareketle, bundan sonra yapılacak çalışmalarda fazlaca bu alana yönelme olması gerektiği kanaatindeyiz.

Tablo 1'de dikkat çeken diğer bir nokta ise, görsel-ışitsel metin çevirileri incelemesi azlığıdır. Günümüz dünyasında film sektörünün büyüklüğü (özellikle ABD orjinli), aynı büyüklükte bir çeviri etkinliğinin olduğunu göstermektedir. Ülkemize de büyük miktarlarda bu filmler ithal edilmektedir. Son yıllarda ise, yine büyük oranda Türk sinema ve dizi filmleri bilhassa Arap dünyasına ihraç edilmektedir (Nuroğlu, 2013: 1). Bu eğilimin de artış trendi gösterdiği bilinmektedir. Dolayısıyla aslında ülkemizde bu alanda da büyük bir çeviri sektörü oluşmuş durumdadır. Ancak Tablo 1'deki bulguya bakılacak olursa, bu duruma paralel oranda çeviri araştırmalarının lisansüstü düzeyde yapılamamış olduğu görülmektedir. Bu durum ise

çeviribilimcilerin bu konuda üzerlerine düşeni yapmamaları nedeniyle, belki de durumu en kontrollü şekilde takip edebilecek nitelikte uzmanların konuya eğilmemesiyle, ülkeye kazandırılacak katma değer kaybına neden olabilecektir.

Araştırmamız neticesinde ülkemizdeki çeviribilim alanındaki lisansüstü tez araştırmalarında en bakir kalan araştırma konularının; işaret dili çevirmenliği, konferans çevirmenliği ve çeviri etiği alanları olduğu görülmektedir. Her biri ayrı öneme sahip bu konularda sadece birer tez hazırlanmıştır. Karşımıza çıkan bu tabloda, ülkemizin genç çeviribilimcileri için araştırma boşlukları olan alanlar görülmektedir. Bu konularda hazırlanacak olan teorik, betimleyici ve görgül çalışmaların çeviribilim alanında araştırma konusu sıkıntısı çeken genç bilim insanlarına ilham olacağı kanaatindeyiz.

4. Sonuç

Doğası gereği belirli bir savı kanıtlamaya çalışan ya da belirli araştırma soruları çerçevesinde birtakım sonuçlara ulaşmayı hedefleyen lisansüstü tezler, bir ülkedeki akademik çalışmaların adeta bel kemiğini oluşturmaktadır. Akademik disiplinlerin gelişmesi de şüphesiz o alanlardaki lisansüstü çalışmaların niteliğiyle doğru orantılıdır. Bu araştırmada Türkiye’de 2016 yılına kadar çeviribilim alanında hazırlanan lisansüstü tezler farklı ölçütler temel alınarak incelenmiştir. YÖK’ün ulusal tez merkezinin web sitesinden elde edilen veriler ile betimleyici bir araştırma modeli benimseyen bu çalışma, ülkemizde önümüzdeki yıllarda hazırlanacak olan tezlere niteliksel ve niceliksel bilgiler sunmayı hedeflemiştir.

Elde edilen bulgulardan ilki, ülkemizde çeviribilim alanında yüksek lisans çalışmalarının doktora çalışmalarına kıyasla büyük oranda fazla olduğunu göstermektedir. Ülkemizde çeviri uğraşının akademik platformda nitelikli eserler verebilmesi için bu alandaki doktora çalışmalarının artması gerektiğini düşünüyoruz. Buna paralel olarak, doktora programlarının sadece büyük şehirler ile sınırlı kalmaması gerektiğini, fakat aynı zamanda nitelik olarak ta kalitelerinden taviz vermemeleri gerektiğini vurgulamak isteriz.

Araştırmamız neticesinde saptanan diğer bir önemli bulgu, sözlü çeviri alanının lisansüstü düzeyde yeterince temsil edilmediği yönündedir. Ülkemizin küresel bir güç olma yönünde uğraşı içerisinde olduğu bir döneme tanıklık etmekteyiz. Diller ve kültürler arası diyalog elçileri olan tercümanlar ve sözlü çeviri alanı ile ilgili gerek betimleyici ve kuramsal gerekse daha önemlisi görgül veriler elde etmeyi amaçlayan saha araştırmalarının yapılmasının son derece gerekliliği olduğu kanaatini taşımaktayız. Böylelikle ampirik veriler ile zenginleşen sözlü çeviri alanı, kuramsal düzlemde de ilerleyecek ve sözlü çeviri eğitimine yönelik modern eğitim metotları sunacaktır.

Çalışmamız neticesinde elde edilen bir önemli bulgu da, ülkemizdeki çeviribilim alanının ürettiği lisansüstü çalışmaların büyük bir bölümünün betimleyici araştırma yöntemiyle gerçekleştirildiği yönündedir. Başka bir deyişle mikro boyutla ilgili ve büyük oranda çevirinin soyut dünyasıyla

ilgili çalışmalar söz konusudur. Betimleyici araştırmalar neticesinde çeviri alanına ait farklı eser ve kaynakların bilhassa “ürün”, “süreç” ve “norm” kavramları çerçevesinde elde ettikleri verilerin oldukça kıymetli olduğu kanaatindeyiz. Fakat alandaki görgül çalışmaların sayısının gerek betimleyici gerekse teorik çalışmalara göre sayısının oldukça sınırlı olması üzerinde kafa yorulması gereken bir bulgudur. Çünkü saha araştırmalarına inilmeden (yani makro boyutla ilgili ve çevirinin somut dünyasıyla ilgili inceleme yapmadan) ve çeviri alanının farklı paydaşları ile nitel ya da nicel araştırmalar yapılmadan ülkemizdeki çeviribilim alanının akademik manada ilerlemesinin zor olacağına inanmaktayız.

Bu araştırmada son olarak analiz edilen durum, ülkemizdeki çeviribilim alanındaki lisansüstü tezlerin araştırma konularıyla ilgili olmuştur. Yapılan analizler sonucunda çeviribilimin çok farklı araştırma konularına ait tezlerle ulaşılmıştır. Edebiyat eserleri çevirilerinin incelenmesi en popüler araştırma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızın bu bölümdeki verilerin ileriki dönemlerde alanda tez hazırlayacak olan öğrencilere ve onlara danışmanlık edecek olan akademisyenlere alandaki araştırma boşluklarını görme adına yararlı olacağını ve çeviribilim alanının gelişmesinde önemli bir rol oynayacağını düşünmekteyiz. Son olarak ifade etmek istediğimiz nokta ise, çalışma modelimiz kullanılarak alanda yapılabilecek diğer akademik çalışmaları ilgilendirmektedir. Bilhassa yurtdışındaki çeviri bölümlerinde hazırlanan lisansüstü tez çalışmalarının farklı değişkenler vasıtasıyla incelenip çalışmamız neticesinde saptanan bulgular ile karşılaştırılmasının, ülkemizdeki lisansüstü tezlerin dünya gerçekleriyle ne kadar örtüştüğü ya da ayrıştığını tespit etmek açısından önemli olacağını düşünmekteyiz.

Kaynakça

- Ahi, B. & Kıldan, A. O. (2013). Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimi Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi (2002-2011). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(27).
- Akalın, R. & Gündoğdu, M. (2010). Akademik Çeviri Eğitiminin Temel İlkeleri Üzerine Düşünceler: Uygulanan Ders İzlemleri Bağlamında Hedefler ve Beklentiler. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(1). 79-93.
- Balkul, H. İ. (2015). Türkiye'de Akademik Çeviri Eğitiminde Çeviri Teknolojilerinin Yerinin Sorgulanması: Müfredat Analizi ve Öğretim Elemanlarının Konuya İlişkin Görüşleri Üzerinden Bir İnceleme. Yayınlanmamış Doktora Tezi. SBE, Sakarya Üniversitesi.
- Ersoy, H. (2012) Kavram Kuram ve Süreç Açısından Tercüme Etkinliği. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Ersoy, H. & Odacıoğlu, M. C. (2014). Türkiye'de Serbest Çevirmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar, Bu Sorunların Etkileri ve Öneriler. Journal of Turkish Studies, 9(6). 367-378.
- Freigang, K. H. & Schimitz, K. D. (2002). Softwarelokalisierung als Aufgabe für Übersetzer. (Ed). Joanna Best/Sylvia Kalina. İçinde, Übersetzen und Dolmetschen, Eine Orientierungshilfe, Tübingen ve Basel: A. Francke Verlag. 242-248.

- Holmes, J. (1988). The Name and Nature of Translation Studies. J. Holmes (Ed.). *Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies* içinde, Amsterdam: Rodopi, 67-80.
- Munday, J. (2001). *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. New York: Routledge.
- Neunzig, W. (2011). Empirical studies in translation: methodological and epistemological questions. *TTR: traduction, terminologie, rédaction*, 24(2), 15-39.
- Nuroğlu, E. (2014). Dizi Turizmi: Orta Doğu ve Balkanlar'dan Gelen Turistlerin Türkiye'yi Ziyaret Kararında Türk Dizileri Ne Kadar Etkili? 5. Uluslararası İstanbul İktisatçılar Zirvesi 27 Mayıs 2014.
- Pym, A. (2009). *Exploring Translation Theories*. Abingdon, Oxon and New York: Routledge.
- Pym, A. (2010): On empiricism and bad philosophy in translation studies. *Jurnal Penterjemah*. 12(1), 109-123.
- Şahin, D., Calp, Ş., Bulut, P. & Kuşdemir, Y. (2013). Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Bilim Dalında Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Çeşitli Kriterlere Göre İncelenmesi. *Journal of World of Turks*, 5(3), 187-205.
- Tarman, B., Acun, İ. & Yüksel, Z. (2010). Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanındaki Tezlerin Değerlendirilmesi, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(3), 725-746.
- Toury, G. (1995). *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Yazıcı, M. (2007). Çeviribilimde Yüksek Lisans Tezleri Üzerine Görgül bir Araştırma. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü III.Lisansüstü Eğitim Sempozyumu Lisans Üstü Eğitimde Sorunlar ve Çözüm Önerileri Bildiriler 17-20 Ekim 2007.
- Yazıcı, M. (2011). *Çeviribilimde Araştırma*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

İnternet Kaynakları

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> (Erişim tarihleri 11.03.2016- 10.09.2016)